

De kauw

Kauwen kun je vrijwel overal in Nederland tegenkomen. Je ziet ze het vaakst in steden en kleinschalig boerenland en het minst in aaneengesloten bossen. Aan de oostkant van Utrecht, waar ik woon, zijn ze net zo gewoon als merels en mussen en geen reden om mijn verrekijker van de vensterbank te halen. Dat veranderde twee jaar geleden met een zacht plofje.

Feiten en cijfers over de kauw

Wetenschappelijke naam

Corvus monedula

(corvus = raaf, monedula = centenpikster)

Engelse naam

Western Jackdaw

Bijnaam

Torenkraai

Lengte

33-34 cm

Spanwijdte

64-74 cm

Gewicht

220-270 gram

Levensduur

circa 10 jaar

Zang

kort en scherp, vaak nasaal klinkend jak, chiak, kya; details en volume afhankelijk van stemming

Voorkomen

korte afstandtrekker (vogels uit Noord-Europa overwinteren zuidelijker of westelijker); standvogel in Nederland, broedt vooral in bebouwde omgeving

Broedparen (2018-2020)

100.000-150.000

Winteraantallen (2013-2015)

300.000-500.000

Doortrekkers (2008-2012)

200.000-1.000.000

Portret van een kwebbelende luchtacrobaat

Henk Leenaers

Krassende geluidjes

Het pluizige kauwenjong dat uit het nest, en in mijn tuin, was gevallen, krabbelde voorzichtig op en maakte enkele zielige, krassende geluidjes. Wat volgde was een indrukwekkend staaltje opvoedkunde. Beurtelings hielden vader en moeder kauw het jong vanaf de schutting in de gaten, waarbij ouder en kind voortdurend met elkaar ka-ka-communiceerden. Terwijl de ene ouder surveilleerde, zorgde de ander voor de aanvoer van wormpjes en insecten, bessen en zaden. Aangespoord door de ouder van dienst hupte het kuiken intussen elke dag een stukje hoger. Op dag één haalde hij een stoep-rand, op dag twee een stoel, op dag drie de tuintafel. Na een dag of tien moet hij onopgemerkt ook de bovenkant van de schutting hebben bereikt, want ineens was het jonge kauwtje gevlogen.

Dakgoot met vrij uitzicht

Het nest had het kauwenpaar niet helemaal zelf gebouwd, maar bestond uit een met takken ingericht hoekje van de dakgoot. Lekker makkelijk, en eigenlijk net zoals de meeste mensen dat doen als ze verhuizen: je kiest een bestaand onderkomen en neemt alleen je meubels mee. Kieskeurig zijn ze niet als het gaat om het type woning. Deze keer was dat een dakgoot met vrij uitzicht over een schoolplein, maar ze zouden ook tevreden zijn geweest met een schoorsteenpijp, boomholte of verlaten konijnenhol. In zo'n slor-

dig nest legt een kauwenpaar van april tot juni 3 tot 6 eieren, die ze in 18 dagen uitbroeden. Na circa 30 dagen halen de kuikens hun vliegbrevet, maar voor hun voedsel blijven ze nog enkele maanden afhankelijk van hun ouders. Jonge kauwen zijn egaal donkergrijs tot zwart, volwassen vogels hebben een lichtgrijze tot zilvergrijze Halsband en een relatief donker gezicht. Kauwen maken een nogal zelfverzekerde en alerte indruk: ze lopen parmantig recht op en houden met een indringende blik hun omgeving goed in de gaten. Mannetjes en vrouwtjes zijn vrijwel niet van elkaar te onderscheiden en hebben het hele jaar door hetzelfde kleed. Erg opvallend zijn de felle ogen, met lichtgrijze tot blauwgrijze irissen, waarmee ze vanuit een donker nest indringers de stuipen op het lijf kunnen jagen.

Intimiteit tussen echtelieden

Kauwen broeden in hun derde jaar, maar gaan het jaar ervoor, in de puberteit, al op zoek naar een partner. Bij de balts buigt het mannetje met uitgespreide vleugels en staart voor het vrouwtje, dat - als ze valt voor diens charmes - de nekveren van haar aanstaande verzorgt. Kauwenpaartjes zijn strikt monogaam en vrijwel onafscheidelijk. De intimiteit tussen de echtelieden - aan elkaars kopjes krabben of elkaar iets lekkers toestoppen - neemt met de leeftijd alleen maar toe, aldus Achilles Cools, een Belgische kunstenaar die in zijn tuin jarenlang een kauwen-

kolonie bestudeerde. Volgens Cools gaat de kauwenliefde zelfs zó ver, dat als een van beide partners doodgaat, het kan gebeuren dat de ander sterft van verdriet. Is de achterblijver een vrouwtje en krabbelt ze tóch weer op, dan blijft ze de rest van haar leven meestal alleen.

Kauwenmaatschappij

Dat laatste zit zo. Kauwen leven samen in grote groepen. Dat is niet alleen knus en gezellig, maar ook praktisch, onder andere om zich te beschermen tegen uilen, katten of marters, om voedselbronnen op te sporen en om van elkaar te leren. Enthousiast vertellen ze elkaar wat de beste plekjes zijn om eten te vinden. Om munitie te voorkomen bestaat er in zo'n kauwenmaatschappij een duidelijke rangorde, waar iedereen zich aan moet houden. Net als de alfamannetjes in een apenkolonie hebben hooggeplaatste kauwen allerlei privileges: ze hebben de eerste keu-

Kopkrabbende echtelieden | René de Waal

ze bij de verdeling van nestplaatsen en krijgen voorrang bij een voerplaats. Door te paren met een hogergeplaatst mannetje stijgt de sociale status van een vrouwtje. Maar overlijdt dit mannetje, dan zijn alternatieven schaars, want kauwenmannetjes mogen niet paren met een vrouwtje boven hun stand.

Kwebbelen en kakelen

Terug naar de gezelligheid. Als groepsdieren zijn kauwen namelijk erg sociaal en voortdurend met elkaar in gesprek. Overdag wordt er heel wat afgekwebbeld. En in het najaar, als ze zich 's avonds in de schemering verzamelen, laten ze luidkeels een kakelend geluid horen, terwijl ze met honderden tegelijk allerlei acrobatische toeren uithalen. Net als bij spreeuwen verloopt zo'n schouwspel overigens zonder botsingen. En daar hebben ze helemaal geen leider voor nodig die de juiste koers aangeeft. Volgens Groningse onderzoekers is dit staaltje stuurmanskunst mogelijk, doordat de afzonderlijke vogels allemaal even snel vliegen en bij het ma-

ken van een bocht zeven buurvogels in de gaten houden. Is de groep na de luchtshow compleet en is het tijd om te gaan slapen, dan vliegt de zwerm naar een nabijgelegen plek om te overnachten. Vaak is dat een bosje met jonge bomen, van waaruit ze de omgeving in de gaten houden. Tegen honderden spiedende ogen maken roofvogels weinig kans.

Waarom heet een kauw 'kauw'?

Wie niet bekend is met de stijfjiguur 'onomatopee', zou zomaar kunnen denken dat een kauw een braaf of 'zoet' diertje is en dat een 'zoetekauw' een samen-trekking is van 'zoet' en 'kauw'. Met een beetje fantasie zou je dit kunnen afleiden uit wat de befaamde schrijver en natuurbeschermer Jac. P. Thijsse in 1903 schreef in zijn boek Het Vogeljaar: 'De aardigste van de zwarte kraai-vogels is het kauwtje'. Bedoelde hij misschien dat een kauw, anders dan zijn soortgenoten, niet rooft? Dat is niet waarschijnlijk, want hoe zou een ervaren veldbio-lood als Thijsse het kleptomane gedrag

van deze vogel over het hoofd kunnen zien? Een andere verklaring, die teruggaat tot de late middeleeuwen, luidt dat het toenmalige woord 'ca' (kraaiachtige) in een samenstelling (bijvoorbeeld van 'kraaiachtig' en 'oog') kan worden verbogen tot 'caunoga' (kauwenoog). Zo bestaat er een vermelding van de bijnaam 'guillaume caunoga' (Willem kauwenoog) uit 1161. Maar waarom moeilijk doen als het ook makkelijk kan? Is de kauw niet gewoon vernoemd naar zijn eigen roep? En is de naam dus een zogeheten onomatopee oftewel klanknabootsend woord, net als 'koekoek' en 'kievit'? Was het maar zo simpel, want auteurs van vogelgidsen horen allemaal iets anders: 'kja', 'kjak!', 'kjaar' en 'sjreh' (ANWB Vogelgids van Europa), 'jak', 'chiak', 'kya' (Hayman's zakgids vogels), 'ka ka', 'kia', 'tsjek' (Readers Digest) en een explosief 'ka!' (Vogelbescherming.nl). Hé, die laatste 'ka!' lijkt wel heel erg op het middeleeuwse 'ca'. Ook weer opgehelderd, kun je concluderen, of zullen we er toch nog even op kauwen?

Parende kauwen | Bert Geelmuijden

Kauw | Jan van der Greef

Kauw | Bert van Dillen